

A hejgetéstől az urálásig

Egy archaikus moldvai csángómagyar népszokás elrománosodása és eltűnése

1. Az *Új Magyar Tájszótár* talán legtömörebb meghatározása szerint a *hejgetés* moldvai csángómagyar „újévi népszokás, melynek során a legények vagy gyerekek csapata házról házra járva, furulyálás, dobolás, ostorpattogatás kíséretében rigmusokkal köszönti az új esztendőt”.¹

A szokás szócsaládjának egy főnévi, egy melléknévi és egy igei alakja van: *hejgetés*, *hejgető* és *hejget*, csángó nyelvjárási változatban többnyire *hégető*, *hégetés* és *héget*. A szócsalád töve a *hej* hangutánzó és indulatszó, a *hejgető* énekekben a felkiáltás, a zajjelzési nyelvi eszköze. Noha ez a szó az ének ma ismert három töredékében csak egyszer hangzik el, mélyhangú társával, a *hajjal* váltakozva annál gyakoribb a *hejgetés* dunántúli, hasonlóan archaikus műfaji rokonának, a sok változatban összegyűjtött újévköszöntő *regölés*nek a refrénjeiben.²

Ha a *hej*nek van egyenértékű mélyhangú változata, akkor a *hejgetés*nek is kell lennie, ez pedig kizárólag a dunántúli regösénekek egyik műszava *hajgat* és *hajgatás* formájában.³ Eszerint a moldvai *hejgetés* mintájára a dunántúli regösénekeket *hajgatás*nak is nevezhetnénk. Archaikus rokonságuk további nyelvi bizonyítékeként a dunántúli *hajgat*nak kizárólag néhány moldvai csángómagyar népballadában bukkan fel a *havajgat*, *havalygat* változata.⁴

Miként ismeretes, a magyarság mintegy háromezer évvel ezelőtt vált ki az ugor nyelvközségből; azóta van önálló és megszakítatlan magyar nép, magyar nyelv és magyar kultúra. Ennek ellenére a *hejgetés* moldvai csángómagyar szócsaládjá a három évezred legutóbbi évszázadában bukkant fel a tudományos kutatás számára a nyelvészeinktől hozzávetőleg egymillióra becsült magyar szókinccs tengeréből⁵ – a szócsalád bármelyik tagját ugyanis hiába kerestem legjelentősebb szótárainkban.⁶ A népszokás

¹ *Új Magyar Tájszótár*, II. Bp. 1988. 912. (Ezután *ÚMTsz.*) Vö. még *Magyar Néprajzi Lexikon*, II. Bp. 1979. 521.

² „Hej (sej, ej) regő (rege, regü) rejtem” stb. több változatban *Sebestyén Gyula* gyűjteményében: *Regös-énekek*. (Magyar Népalkalmi Gyűjtemény, IV.) Bp. 1902.

³ *Sebestyén Gyula* idézett művéből és más forrásokból *hajgat* és *hajgatás* címszó alatt több adatát összesítette az *ÚMTsz.* II. 795.

⁴ *Veress Sándor*: Népzenei gyűjtés a moldvai csángók között. *Ethn.* 1931. 138.: „Szép fehér pekular magát havajgassa”, *Somoska*; *Faragó József-Jagamas János*: Moldvai csángó népdalok és népballadák. Buk. és Bp. 1954. 114.: „Szegény árva legény magát havajgassa”, *Klészse*; *Seres András – Szabó Csaba*: Csángómagyar daloskönyv. Moldva 1972 – 1988. Bp. é. n. 327.: „Havalygatás” (szöveg nélküli hangszeres zene furulyával), *Klészse*. Vö. még *ÚMTsz.* II. 888: *havajgat*.

⁵ *Szabó T. Attila*: Hány szó van a magyar nyelvben? (1968) *Nyelv és múlt*. Válogatott tanulmányok, cikkek, III. Buk. 1972. 81-89.

⁶ *Magyar tájszótár*. Buda 1838; *Krizsa János*: Vadrózsák. Székely népköltési gyűjtemény. Kvár 1863. 489-524.; *Czuczor Gergely-Fogarasi József*: A magyar nyelv szótára, II. Pest. 1864; *Ballagi Mór*: A magyar nyelv teljes szótára, I. Pest 1873.; *Magyar nyelvtörténeti szótár*, II. Bp. 1890.; *Szimonyi József*: Magyar tájszótár, I. Bp. 1893.; *Szamota István*: Magyar oklevél-szótár. Bp. 1906.; *Bárczi Géza*: Magyar szófejtő szótár. Bp. 1941.; *A magyar nyelv értelmező szótára*, III. Bp. 1960.; *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*, II. Bp. 1970.; *Lakó Gáza-Rédei Károly*: A magyar szókészlet finnugor elemei. Etimológiai szótár, II. Bp. 1971.; *Magyar értelmező kéziszótár*. Bp. 1972.; *Szabó T. Attila*: Er-

neve nyomtatásban mai ismereteink szerint első ízben 1907-ben jelent meg Wichmann Györgynének az északi csángó Szabófalva népszokásairól közölt tanulmányában: „Mind az ifjak, mind a gyermekek az ablak alatt állanak meg és engedélyt kérnek a hejgetésre.”⁷

Öt év híján fél évszázadnak kellett eltelnie ahhoz, hogy a népszokás nevével ismét találkozunk. 1972-ben Hegedűs Lajosnak a moldvai Somoskáról a Dunántúlra telepített csángómagyarokkal folytatott néprajzi-nyelvészeti beszélgetéseiben hangzott el a szokás egyszerű említése: „Mikor volt ez? Újév estéjén. Hogy hívták ezt? Hejgetésnek.”⁸

Újabb hat év múlva, 1958-ban, majd további tíz év múlva, 1968-ban közölte Kallós Zoltán azt az 1956-os és 1957-es szabófalvi és lujzikalagori gyűjtését, amely a szócsalád több változatát tartalmazta: *hejgetés, hégetés, héjgetés, hejgető, hégető és héget*. Ugyancsak 1958-as közleményében olvasható az a szabófalvi hejgető énektöredék, amelynek egyik sora szerint „Elyöttek a hejgetők”.⁹

Ez az a maroknyi adat, amelyet végül 1988-ban az *Új Magyar Tájszótár* összesített,¹⁰ de sajnálatos, hogy kimaradt belőle Bosnyák Sándornak az az 1980-ban megjelent gazdag gyűjteménye, amelyről néha a folkloristák is mintha megfélekednének. Ebben olvashatjuk, Wichmann Györgyné és Kallós Zoltán után, a szabófalvi hejgetés újabb leírását, a szabófalvi népköltő, Lakatos Demeter¹¹ előadásában. Csak azt a néhány mondatát idézem, amelyben a hejgetés szócsaládjá előfordul: „A hejgetést már örököljük ősapáinktól. Minden esztendőben, új esztendő elején két-három-négy legin, két-három-négy gyerek, sokszor gyüleneznek tízen-húszan-harmincan, ahogy megegyeznek és indulnak el hejgetni. (...) Mennek bé a zudvarba, egy hejget az ablaknál. (...) Moszt újabban kezdenek jární ilyen kiszgyerekek kicsi Jézuszkával. Béteszik egy ládába ész inekelnek ilyen ima-énekeket. De a régebbi a hejgetész. (...) Amikor kész a hejgetész, akkor hívják be a házba, tisztelik meg legíneket, ott járnak táncolni, ott mulatoznak isz, sz mennek mász házba.”¹²

Megkísértem, hogy az idézett *Tájszótár* lezárása után eltelt időszak moldvai gyűjtéseiben újabb adatokat találjak, de ez mindössze két esetben sikerült. Pozsony Ferenc

délyi magyar szótörténeti tár, V. Bp. és Buk. 1993.; *Etymologisches Wörterbuch der Ungarischen*, III. Bp. 1993. – Megjegyzendő, hogy a szócsalád bár nagyon ritkán, de a régiségben sem ismeretlen nyelvünkben, anélkül azonban, hogy a földrajzi távolság miatt kapcsolatba lehetne hozni a moldvai hejgetéssel. Így *Szabó T. Attila*: i.m. V. 15. a háromszéki Kökösről idézi az 1765-ben lejegyzett *hejgetés* szót, „hej-hej kiáltás”-sal értelmezve: „Tudom hogy egy éjtszakának idején nagy hejgetés, hogatás s szekér tsikorgás volt a hátam megett.” Ennél sokkal régebbi és gyakoribb adat 1438 és 1585 között a *Hejgető* családnév összesen hatszori előfordulása *Hygethe*, *Heygethe* és *Heigetthe* változatban, l. *Szamota István*: i.m. 369. és *Kázmér Miklós*: Régi magyar családnevek szótára XVI-XVII. század. Bp. 1993. 467. Nevük magyarzatára sincsenek támpontjaink, Kázmér föltételezése szerint a mélyhangú *Hajgatóval* együtt „jajgató, siránkozó, panaszkodó” jellemnév lehet.

⁷ *Wichmann Györgyné*: A moldvai csángók szokásaiból (Szabófalváról). Eth. (1907). 289.

⁸ *Hegedűs Lajos*: Moldvai csángó népmesék és beszélgetések. Néprajzi szövegek moldvai telepeseiktől. Bp. 1952. 134. és *Szójegyzék*, 321.

⁹ *Kallós Zoltán*: Hejgetés Moldvában. Népr. Közl. (1958). 1-2. sz. 40-50. és Hejgetés Moldvában. Művelődés (1968). 12. sz. 42-43.

¹⁰ *ÚMTsz.* u. o.

¹¹ Lakatos Demeternek három posztumusz kötete jelent meg, bevezetőikben a szerző pályájára és költészetére vonatkozó adatokkal: Csángó strófák. (Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok, 26.) Bp. 1986; Csángú strófák. Válogatott versek. Válogatotta, a szöveget gondozta és a bevezetőt írta *K. Lengyel Zsolt-Szabó T. Ádám-Szász Judit Anna*. Bern 1988; Búcsú az ifjúságtul. (...) közreadja és az előszót írta *Domokos Pál Péter*. Bp. 1992.

¹² *Bosnyák Sándor*: A moldvai magyarok hitvilága. (Folklor Archívum, 12.) Bp. 1980. 133.

a klézsei Lőrinc Györgyné Hodorog Luca folklórrepertoárját felölelő személyi monográfiájában idézi 1987-ből, hogy „Újesztendőben jártak hejgetni”,¹³ és Péterbencze Anikó 1994-es tanulmányában fedeztem fel ugyancsak egy klézsei lakos egyetlen mondatát: „Hejgették el a régi esztendőt s örvendték, hogy elmentek bé az új esztendőbe.”¹⁴

Folytatólag átnéztem a kolozsvári Folklór Archívum kiadatlan moldvai gyűjtéseit, de ott is csak két esetben bukkantam a hejgetés nyomára. Az egyik az 52 éves Kotyorka Antal furulyafelvétele volt fonográfhengeren, *Hejgetés (urálás)* címmel, Jagamas János klézsei gyűjtése 1950. december 31-én.¹⁵ A másikat magam jegyeztem le 1956. augusztus 6-án a Szabófalvával szomszédos északi csángó Jugánban, ahol az 56 éves Bălteanu Józsiné Antaluc Veronka elmondta, hogy az öregek szerint az újjévköszöntők valaha így kértek engedélyt a háziaktól a hejgetésre: „Szabad, hogy hejgesszük, szabad, hogy mondjuk?” – az ő életében azonban a kérdés is, a köszöntés is már kizárólag csak románul folyt.¹⁶

2. Az eddigieket összefoglalva mindössze öt olyan moldvai falut ismertünk, ahol a *hejgetés* szócsaládjára néhányan még emlékeznek, és pedig Szabófalva, Somoska, Lujzikalagor, Klézse és Jugán. Az emlékezést azért hangsúlyozom, mert az idézett szerzők közül egyedül Wichmanné látta élőben és bizonyára utolsónak a kihaló népszokást. Még elnevezésénél is ritkább azonban a hejgetés szövege, ez a rituális köszöntőnek, amelynek mára csak három változata maradt meg egyetlen helységről, Szabófalváról. Mindenikük a magyar folklór legarchaikusabb „nyelvemlékei” közé tartozik, és mivel sajnálatos módon töredékesek, megfejtésük, értelmezésük még mindig hungarológiai kutatásunk adósságai közé tartozik.

Az első Wichmann Györgyné közölte 1907-ben,¹⁷ a másodikat meg a harmadikat Kallós Zoltán 1958-ban.¹⁸ Ez a hejgetésnek az az elég sokszor, de még mindig nem elégszer vizsgált utolsó három szabófalvi töredéke, amelyeket bizonyára Kovács Sándor Iván értékel a legtalálhatóbb szavakkal: „Csak évezredekkel mérhető, mióta görgeti és koptatja az idő ezt a törmelékke töredezett szöveget. Valamennyi változatát anyanyelvi emlékezetünk legféltebb kincseként kell tehát őriznünk, rögzítenünk és tovább hagyományoznunk.”¹⁹

Az irodalomtörténész óhajához a folklorista hadd tegye hozzá: gyűjtenünk is. Mulaszthatatlan kötelességünk volna Szabófalván és a többi északi csángó faluban – emberi számítás szerint bizonyára a tizenkettedik óra után, de az íratlan, szóbeli költészet megmaradásának valamilyen csodájában reménykedve – valamennyi aggyastyánt

¹³ Pozsony Ferenc: Szeret vize martján, Moldvai csángómagyar népköltészet. Kvár. 1994. 239.

¹⁴ Péterbencze Anikó: Közösségi alkalmak és táncok Bákó környékén. Néprajzi Látóhatár (ezután NL.) III (1994). 1-2. sz. 190.

¹⁵ 356. sz. fonográfhenger a kolozsvári Folklór Archívumban.

¹⁶ 0596. sz. uo.

¹⁷ Wichmann Györgyné: i.m. 289. Ugyanezt a szöveget közölte nyelvjárási mutatóként, a nyelvtudományban használt diakritikus (vagyis mellék) jelekkel a finn Yrjö Wichmann is északi csángó és hétfalusi csángó szótárában, ez azonban későn, csak halála után jelent meg: Wörterbuch des ungarischen moldauer nordcsángó- und des hétfaluer Csángódialektes... Herausgegeben von Bálint Csűry und Artturi Kannisto. (Lexica Societatis Fenno-Ugricae, IV.) Helsinki 1936. 212, a *hejget, hejgetés* címszó uo. 56.

¹⁸ Kallós Zoltán: i.m. 1958. 49-50.

¹⁹ Kovács Sándor Iván: Egy képzelt irodalomtörténettől a valóságos rendszerig. In: *Weöres Sándor: Három veréb hat szemmel*. Antológia a magyar költészet értékeiből és furcsaságaiból. Bp. 1977. 30-31.

végigkérdezni felőle, mert minden kis szövegfoszlány támpontokat nyújthatna teljesebb szövegeinek visszaállításához, valamint szimbólumainak megfejtéséhez.

3. A hejgetés Szabófalván, történelmi és földrajzi létének utolsó pontján is már a század elején eltűnőben volt, Wichmann Györgyné szerint ugyanis „A nagy legények nem hejgetnek”²⁰, vagyis a szokás a felnőttek folklórából a gyermekfolklórába süllyedt. Mindenütt másutt a gyermekfolklórból is eltűnt, csak a nevére emlékeztek még abban az öt faluban, amelyet felsoroltam.

De meddig tart ez az emlékezés? Főnnebb a klézsei Lőrinc Györgyné egy mondatát idéztem, most a másodikkal is folytatom: „Újesztendőben járnak hejgetni. Az idősebbek mondják így, az éfiak csak úgy, hogy urálni.”²¹ A hejgetés lujzikalagori szókinccs, miként Kallós Zoltán 1958-ban és 1968-ban közölte, már alighanem szintén nyelvtörténeti múlttá vált, mert Pozsony Ferenc újabb megfigyelése szerint „Az 1970-es évek előtt ebben a faluban a fiatalok is egységesen *hejgetésnek* nevezték a szokást. Azóta, újabb román jövevényszóval *urálásnak* nevezik az újesztendőhöz kapcsolódó köszöntő jellegű szokást.”²² Valóban, az *urálás* a román *urare* („jót kívánás”) magyar képzővel ellátott átvétele, az igei *urál* és a melléknévi *uráló* változattal együtt.²³

Ez az új elnevezés azonban nemcsak nyelvi-nyelvjárási jelenség, tehát nemcsak szócserét jelent, hanem első hírmondója az archaikus hejgetés helyét elfoglaló román népszokás térhódításának. Ez a térhódítás legalább egy évszázaddal ezelőtt megkezdődött, hiszen Wichmann Györgyné már 1907-ben, idézett tanulmányában azt írta, hogy „Legtöbbnyire oláh nyelvű vallásos ének a hejgetésük (kolinda)”,²⁴ s a főnnebb idézett jugáni adatközlőm is a század elejére becsülte azt az időt, amióta az újévi köszöntés kizárólag románul folyik. Ez a folyamat napjainkra odáig jutott, hogy – Kallós Zoltán kutatásai szerint – „Moldvában [Lujzi]Kalagor az egyetlen falu, ahol még magyarul folyik a »hégetés«, »urálás«. Sajnos, a többi csángó falvakban már csak románul tudják az öregek is. (...) Lészpeden ketten tudják magyarul, de azok is kalagori származásúak. Kalagorban rengeteg változatát lehetne leírni. Ahányan tudják, annyiféleképpen.”²⁵

Miközben tehát a feledés végtelen óceánjában a hejgetés szövegtörödékeinek általunk ismert utolsó, ma már alámertült kis szigete Szabófalva volt, addig a magyar nyelvű urálás utolsó kis szigete Lujzikalagor lett. Kívánatos volna, hogy mielőtt ez a kis sziget a szemünk láttára szintén alámertülne, ne csak anyai emlék maradjon belőle, mint a három szabófalvi énektörödékek. A helyzet ugyanis valamivel, de nem sokkal jobb. Kallós Zoltán 1958-ban négy,²⁶ majd 1968-ban három változatot közölt.²⁷ Ehhez adódik Bosnyák Sándor nyolcadik és kilencedik,²⁸ Péterbencze Anikó tizedik,²⁹ majd Seres András-Szabó Csaba tizenegyedik és tizenkettedik változata.³⁰ – egy kivétellel

²⁰ Wichmann Györgyné: i.m. 290.

²¹ Pozsony Ferenc: i.m. 239.

²² U.ő.: Újesztendőhöz kapcsolódó szokások a moldvai csángóknál. NL. II (1994). 1-2. sz. 151.

²³ Szótári összesítése *urál* címszó alatt Márton Gyulától: A moldvai csángó nyelvjárás román kölcsönszavai. Buk. 1972. 573.

²⁴ Wichmann Györgyné: i.m. 289.

²⁵ Kallós Zoltán: i.m. 1958. 41.

²⁶ Uo. 41-48.

²⁷ Kallós Zoltán: i.m. 1968. 42-43.

²⁸ Bosnyák Sándor: i.m. 129-130. és 131-132.

²⁹ Péterbencze Anikó: Táncok és táncos szokások a Bákó környéki falvakban. „Moldovának szíp táiatind születtem...” Magyarországi csángó fesztivál és konferencia. Jászberény 1993. 72-73.

³⁰ Seres András – Szabó Csaba: i.m. 68-69. és 518-519.

mind Lujzikalagorból. Ez a kivétel – Bosnyák első változata Klézséből – mintha cáfolná Kallósnak azt a megállapítását, hogy a magyar nyelvű urálás kizárólag Lujzikalagorban maradt meg. A klézsei változat rendkívül tömör, de nem töredékes, ezúttal olyan regös-motívumokkal, amelyek a többi szövegből hiányzanak. Vajon Klézsén az egykori magyar urálás utolsó emléke volna, esetleg adatközlője Lujzikalagorból vagy máshonnan települt oda? Ezeket a körülményeket csak helyszíni rákérdezéssel lehetne tisztázni.

Mind a tizenkettő egyazon szövegtípus szebbnél szebb változata. Témájuk – egy földműves család évi munkájának keretében – a búza története a szántás-vetéstől az aratáson, az őrlésen és a sütésen át a kész kenyérig vagy kalácsig. A munkafolyamatok költői leírása a szabófalvi 12 – 15 sornyi verses töredékekhez képest még prózában is igen terjedelmes: jól eléri a félszáz sort, ha pedig verssorokba próbálnók tördelni, akkor néha ennél többet is számíthatnánk. Ezt a nagy terjedelmet Lőrinc Györgyné is hangsúlyozta, nem a magyar, hanem az eredeti román szövegre hivatkozva: „Jó hosszú hejgetéseket mondtak. Az ember vót mit hallgasson.”³¹ A terjedelem miatt némelykor nemcsak Klézsén, hanem bizonyára másutt is írásból olvasták fel a szöveget: „Vótak versbe leírva köszöntők, hosszú versek.”³²

Kallós Zoltán mind a hét urálást prózában közölte, de már ő hangsúlyozta, hogy miközben „az énekes változattal ma már senki sem él, a szöveget hangosan tagolva szavalatszerűen mondják, szinte énekelve, ritmizálva”,³³ Demény István Pál pedig úgy vélte, „hogy a recitált prózában helyenként hangsúlyos tizenkettes verssorok látszanak lappangani, legalábbis a bevezető részben”.³⁴ Az sem mellékes, hogy az előbb idézett klézsei adatközlő maga is versnek tekintette a szöveget („vótak versbe leírva köszöntők”). Ezekután nem meglepő, hogy Bosnyák is, Seres – Szabó is verses formában közölte a maga két-két változatát. Seres – Szabó első szövegének terjedelme 61 sor, 14 sorban hangjegyekkel jelölve a hanglejtést és a ritmust.³⁵

Az uráló mondóka a vers és nemegyszer a ritmikus próza határán mozgó, nagy hangerővel recitált szöveg, ezért nem ismeri sem az egyenlő szótagszámú (izometrikus) sorokat, sem az egyenlő sorszámú versszakbeosztást (strófaszerkezetet). Más szóval a magyar folklór olyan sztichikus műfaja, amelyben a sorok elejétől végig megszakítás nélkül, illetőleg időnként refrénnel megszakítva követik egymást. A refrén sohasem egyenlő sortávolságban, hanem általában egy-másfél percnyi szöveg után szóról szóra ismétlődik, és rokon változatai közül az egyik így hangzik: „Jó legények, a szájatokból nadzsán vigadzsatok és az ostorokból nadzsán pakkantsatok”³⁶ – mire valamennyien nagy hahózásba kezdenek, ostorokkal patogattnak és hangszereikkel nagy zenebonát csapnak. Mivel a terjedelmes köszöntőnek nincs kikristályosodott versformája, mindenik uráló, megőrizve a cselekmény menetét, nyelvileg másként fogalmazza meg, sőt esetről esetre részint vagy nagyrészt rögtönzi a szöveget. Ezért nincs sem terjedelemben, sem szövegszerűen két egyforma változat; ezért él Lujzikalagorban az egyéni változatok sokasága; ezért kellene közülük minél többet összegyűjteni, mert mindenikük önálló és egyedi népi-költői alkotás.

Talán azt is érdemes megjegyezni, hogy míg egy rövidebb-hosszabb strofikus-izometrikus verses köszöntőt úgyszólván mindenki, még egy gyermek is könnyen memorizálhat és előadhat, addig a sztichikus uráló mondóka megszólaltatása különle-

³¹ Pozsony Ferenc: Szeret vize martján, 239.

³² Bosnyák Sándor: i.m. 129.

³³ Kallós Zoltán: i.m. 1968. 42.

³⁴ Demény István Pál: A hejgetés meg a sámánének. NL. III (1994). 1-2. sz. 140.

³⁵ Seres András – Szabó Csaba: i.m. 68-69.

³⁶ Kallós Zoltán: i.m. 1968. 42.

ges alkotói-előadói képességeket igényel. Ezért vállalkoznak rá oly kevesen, mások a szöveget papírról olvassák, s akik szépen urálnak, azokat a falusi közösség is, a folklorikusat is joggal tekinti specialistáknak, akárcsak a lakodalmi vőfélyversek vagy a halotti búcsúztatók szerzőit és előadóit. Így adódik, hogy noha a házasemberek külön csoportban járnak vagy egyáltalán nem járnak újévet köszönteni, „egy-egy jó hírében álló hejgető házasembert a legények bevesznek a bandájukba, hogy ő mondja a szöveget”.³⁷ Gyűjtés közben is ezért kell felkutatni a műfaj legkiválóbb művelőit.³⁸

Bizonyára az eddigiekből is kitetszik, hogy az urálás nemcsak nevében, hanem egészében a moldvai román folklorból van átvéve. *Plugușor* („ekécske”) annak az általános ismert újévi román agrárrítusnak a neve, amely részletekbe menően forrásul szolgált a moldvai magyar urálásnak. Vasile Adăscăliței írja szokásmonográfiájában, hogy a „plugușor Moldvában nem ismeretlen egyetlen havasi tanyán sem. Annyira meg van gyökeresedve, hogy a Szeret völgyében, valamint Moldva Kárpátok menti övezetében még néhány csángó faluban is -magyarul urálnak-, s ugyanez a helyzet a délbessarabiai gagaucoknál és az ukránoknál Moldva különböző helységeiben – természetesen szabadon átdolgozva a szöveget azok nyelvére, akik élnek vele.”³⁹ A szerzőnek ez az utóbbi megjegyzése arra figyelmeztet, hogy a mi feladatunk a magyar urálásnak a romántól esetleg eltérő sajátosságait vizsgálni és megállapítani.

Az urálás eredeti román nevének, a plugușornak a moldvai csángómagyar szókincsben csak egy hibás klézsei előfordulására találtam, az egyik adatközlő szerint ugyanis „a Prugusor mondja a szöveget”, vagyis ő az uráló csoport szóvivője, nevét azonban a gyűjtő tévesen „hej legény”-nek (talán hejgető legénynek?) magyarítja.⁴⁰

Más részről annak is tanúi lehetünk, hogy az urálás szócsaládjá a csángómagyar nyelvjárásban terjedően van, és nemcsak az újévi köszöntésnek a neve. Két olyan kis karácsonyi gyermekmondókát találtam, amely ezt a nyelvi folyamatot jelzi. Az elsőt magam gyűjtöttem Jugánban, a másodikat Seres – Szabó Gyoszényban:

*Kicsike vagyok,
Urálni nem tudak,
Pereckét várok,
Elejibe állak.*⁴¹

*Én kicsike vagyok,
Sokat nem urálok,
Egy pereckjét várok.
Ha nema adnak pereckjét,
Bétöröm a kemencjét.*⁴²

Végül szóvá teszem, hogy a hejgetést és az urálást, a két merőben különböző népszokást folkloristáink nem mindig különböztetik meg a kötelező tudományos szabá-

³⁷ I.m. uo.

³⁸ A kolozsvári Folklor Archívum *Uráló* címmel 0340. sz. alatt őriz egy „Jó estét, jó estét kívánunk a házigazdának...” kezdetű magyar nyelvű urálást, több mint 40 sorba tördelve. 1950. októberében gyűjtötte Szenik Ilona Lujzikalagorban, elmondta Antal Veronika 10 és Tâmpu Mihai 11 éves. Bizonyára az adatközlők fiatal korának tulajdonítható, hogy a meglehetősen hibás, néhol zavaros szöveg kiadásra nem alkalmas.

³⁹ *Adăscăliței, Vasile*: *Istoria unui obicei*. Plugușorul. Iși 1987. 23. *Pop, Dumitru* újabb monografikus összefoglalása: *Obiceiuri agrare în tradiția populară românească*. Cluj-Napoca 1989. 25-131.: *Plugușorul, sinteză folclorică*.

⁴⁰ *Péterbencze Anikó*: i.m. 1994. 190. Első ízben felbukkanó román kölcsönszó, *Márton Gyulánál*: i.m. hiányzik.

⁴¹ 0595. sz. a kolozsvári Folklor Archívumban. 1956. augusztus 6-án elmondta a 68 éves özv. Bălțeanu Jánosné Lungu Péter Borbár.

⁴² *Seres András – Szabó Csaba*: i.m. 41. Dallammal.

tossággal: elnevezésüket vagylagosan használják, közjük egyenlőségi jelet tesznek, miáltal devalválják a *hejgetés* szócsaládjának páratlan ritkaságát és értékét. Erre már az eddigi idézetekben is akad egy-két példa, de hadd emeljek ki néhány további esetet. Kallós Zoltán 1958-as és 1968-as közleményének egyaránt a *Hejgetés Moldvában* címet adta, holott az elsőben a két szabófalvi hejgetés-töredék előtt négy urálás van, mindenik egyenként hejgetésnek címezve, a másodikban pedig három urálás, minden hejgetés nélkül. Második közleményében úgy általánosított, hogy „Kalugeren [Lujzikalagoron] kívül több csángó-magyar faluban is szokás a hejgetés” – holott mindenütt csak az urálás a szokás. Ezt a hibás terminust vitte tovább Demény István Pál: „A lujzikalagori hejgetés elemzésére itt nem térünk ki”⁴³ – írta, holott az urálásra kellett volna gondolnia. Kallós az elnevezést a mezőségi cigányok cigány nyelvű újévköszöntő énekeire is kiterjesztette,⁴⁴ ezúttal azonban egyetértünk Deménnyel: „Véleményem szerint ezek nem függenek össze a szabófalvi hejgetéssel, legalábbis nem találtam egyetlen sornyi egyezést sem, és az adatközlők sem mondták ezeket hejgetésnek.”⁴⁵ A *Magyar Néprajzi Lexikon II.* kötetében a címszó *hejgetés, urálás*, a negyedik sorban pedig a hejgetést „urálásnak is nevezik”. Péterbencze Anikó szerint „Szilveszter napján és újévkor járnak a hejgetők, román nevükön urálók. (...) A hejgetés ma is élő szokás valamennyi általunk ismert faluban.” Moldvában ma már nem hejgetnek, az urálás ugyanis nem a hejgetés román elnevezése, magát az urálást pedig „hejgetés szövege Lujzikalagorból” címmel közölte.⁴⁶ Seres – Szabó hasonló módon mindkét urálást hejgetésnek címezte, holott a bevezető sorokban a lujzikalagori adatközlő maga mondta, hogy „a legények mennek urálni.” Mi több, ők azt a karácsonyi gyermekmondókát is hejgetésként közölték, amelyet főnnebb Gyoszényből idéztem, holott második sorában ott van az *urálni* szó. Halász Péter 1994-es összefoglalásában úgy fogalmazott, hogy „hejgetés vagy urálás”.⁴⁷

Végül is nyilvánvaló, hogy a hejgetés meg az urálás a moldvai csángómagyar folklórban az újévköszöntés két azonos funkciójú, de tipológiailag önálló-különálló műfaja, és mindössze annyi kapcsolatuk van egymással, hogy a hejgetést az urálás váltotta fel. A műfajváltás évtizedeiben néhány faluban néhány adatközlő néhány esetben az új szokást is a régi névvel illette, ezt a kis átmeneti nyelvi zavart azonban nem kívánatos a szakirodalomnak is átvennie.

A szemünk előtt folyik a moldvai csángómagyar folklórban egy rituális román népszokás átvétele, átdolgozása, magyarítása. Itt figyelhető meg az a tudatos költői alkotómunka, amely egy másnyelvű példa nyomán, egy másnyelvű nyersanyagból a XX. században anakronisztikus módon egy archaikus népszokást teremt. Rajtunk múlik, hogy – remélhetőleg megszűnésének még a tizenkettedik órája előtt – e költői átdolgozó és alkotómunka títait megismerjük.

A hejgetés végleges megszűnésének és a magyar nyelvű urálás végletes megritkulásának folyamata egy olyan elméleti kérdést is fölvet, amelyet nem hagyhatunk szó nélkül. A folklór gazdaságának, ezen belül az archaikus folklórjavak, különösen a legszívósabb hiedelmek, rituális szokások és szokásköltészet megmaradásának, túlélésének eddigi ismereteink szerint különösen két körülmény kedvez: a) ha az illető nemzetrész a nemzet társadalmi-művelődési központjaitól távol, a folklórterület peremvidékén; és b) ha más népekkel, nemzetiségekkel együtt vagy azoktól körülveve

⁴³ Demény István Pál: i.m. 137.

⁴⁴ Kallós Zoltán: Hejgetés az erdélyi cigányok kántáló énekeiben. Népr. Közl. (1958). 4. sz. 51-58.

⁴⁵ Demény István Pál: i.m. 138.

⁴⁶ Péterbencze Anikó: i.m. 1993. 71-73.

⁴⁷ Halász Péter: Eredmények és feladatok a moldvai csángók néprajzi kutatásában. NL. (1994). 1-2. sz. 11.

kisebbségben, nyelvszigetekben, szórványokban él. Mindezek a körülmények elősegítik, hogy az illető népesség fokozottabban ragaszkodjék anyanyelvéhez és szellemi hagyományaihoz.

Nos, a moldvai magyarság a peremvidéknek is a peremén él, mégpedig keleten (mert merőben más a magyar folklórterület keleti peremvidéke Moldvában, mint a nyugati mondjuk Burgenlandban). Ennek megfelelően a csángó folklór valóban a magyar folklór legarchaikusabb rétege, de íme itt az ellenpélda, hogy az archaikus folklór legarchaikusabb része történelmileg rövid távon, a szemünk láttára megy veszendőbe. E jelenség magyarázatát azonban nem a természetes és spontán folklórfolyamatokban kell keresnünk, amint erre alább még utalni fogok.

4. Talán sikerült minden fontosabb forrást felkutatnom és átnézni, összesen a következő szerény eredménnyel: egyik legarchaikusabb népszokásunk, a moldvai csángómagyar hejgetés több emberöltő, talán több mint egy évszázad óta annyira nem él már sehol, hogy nevére is mindössze öt faluban emlékeznek, szövegének pedig mindössze három töredéke maradt meg egyetlen faluból; a hejgetés helyébe lépő urálás magyar szövegének is csak tizenkét változata vált eddig ismertté, egy, esetleg két faluból. A magyar folklórkutatás történetében alighanem először adódik, hogy népi kultúránk egy olyan ritka emlékcsoportjára találunk, amelynek összeszámlálására egy kezünk ujjai részint elegendők, és csak egy részük éri el közülük a tucatot. Aki úgy vélné, hogy ez a tucat nem is olyan kevés, az gondoljon másik verses epikai műfajunk, a népballada gyűjtési eredményeire. Monográfiájában Vargyas Lajos hangsúlyozta, hogy „balladáink variáns-mennyisége egyik-másik típusban 400-on felül jár”, ő maga összesen 6456 változatot rendszerezett.⁴⁸ Mivel azonban művét 1972. december 31-én lezárta, azóta ez a szám tetemesen gyarapodott. Csak az erdélyi és moldvai gyűjteményekre szorítkozva, számításom szerint 1991. december 31-ig további 2000-nél több magyar népballada látott nyomdafestéket,⁴⁹ és ez a mennyiség újabb négy év alatt, 1995 végéig, ismét tovább nőtt. Ha 1972-től 1995-ig az Erdélyen és Moldván kívüli gyűjtéseket is számba vennők, a végösszeg valószínűleg valahol 15 ezer felé, vagy fölött járhatna. Ehhez viszonyítva a hejgetés és az urálás gyűjtési példátlanul szerény eredményei láttán unalmas is, fölösleges is még egyszer gyűjteni feladatainkra hivatkoznom, ez a feladat azonban azért bonyolódik és lép ki messze a tudományos munka szférájából, mert sikere nemcsak rajtunk, hanem sokkal inkább a „sajátos” román nemzetiségi politikán múlik.

Egy kis történeti visszapillantással élve, Benda Kálmán összefoglalása szerint „az 1800-as évek elején (...) – ahogy egész Európában, Moldvában is – felébredt az, amit hivatalos szóval nacionalizmusnak nevezünk. Az a törekvés, hogy egy országban egy nyelv és egy vallás legyen, ami azt jelentette, hogy aki nem az uralkodó vallását és nyelvét követi, annak be kell olvadnia és el kell fogadnia a többség vallási, nyelvi és kulturális uralmát. Ekkor kezdték az első állami iskolákat építeni Moldvában is, amelyek azonban már kezdettől fogva mind román nyelven tanítottak. A magyar nyelv visszaszorult a családi életbe és az egyházba. 1893-ban királyi rendelet utasította a Jászvásáron (Iasi) létesített római katolikus, de román püspökséget, hogy a katolikus egyházakban az istentisztelet nyelvét románra kell változtatni mindenütt. Ettől kezdve a moldvai magyaroknak sem iskolájuk, sem magyar nyelvű istentiszteletük nem volt többé.”⁵⁰

⁴⁸ Vargyas Lajos: A magyar népballada és Európa. Bp. 1976. I. 7.

⁴⁹ Faragó József: A Magyar Népballadák Táráért. Ethn. 1993. 160-161.

⁵⁰ Benda Kálmán: A moldvai csángók történetének vázlata. In: „Moldovának szíp táiaiind születtem...”, 27.

Bizonyára nem véletlen, hogy fönnebb idézett adataink szerint mind a szabófalvi, mind a jugáni hejgetés valamikor a századforduló táján szűnhetett meg, ez a királyi rendelet ugyanis döntő lökést adhatott a magyar nyelv tilalmazásának, felgyorsítva a csángómagyarok erőszakos elrománosítását és a hejgetéssel együtt bizonyára más hagyományok és szokások megsemmisítését is.

Égbe kiáltó vádirat volna az anyanyelvükért folyó kétségbeesett és reménytelen küzdelmük történetét a ma ismert legkorábbi, 1552. április 11-én kelt híradástól kezdve⁵¹ az 1991. augusztusában II. János Pál pápának budapesti látogatása alkalmával a csángó küldöttektől személyesen átadott petícióig eltelt közel félezer év számtalan dokumentuma alapján megírni, de itt nincs helyünk csak mutatóba néhány szomorú példát említeni.

Kezdjük Domokos Pál Péter egyik híradásával az 1930-as évek fordulójáról: „Első utam a volt harangozóhoz vezet, ki sírva panasolja, hogy az ősrégi egyházközségben, Forrófalván, a 100 %-os magyar csángó falu templomában nem hangzik többé magyarul az imádság és az ének. Romilla Bonaventura nevű papjuk nemcsak hogy egyszer s mindenkorra megtiltotta a magyar szót, hanem nem esketi össze a fiatal párt, ha azok nem tudják románul a katekizmust. A magyar szó ellen érzett szent dühében odáig megy, hogy megtiltja a guzsalyasokat és kalákákat s megátkozza azokat, akik ilyenekbe gyűlnek, magyarul beszélnek és énekelnek, s ugyanakkor haldokló beteg öregek könyörögnek, hogy vigyék őket az öreg Neumannhoz, hogy még egyszer utoljára gyónhassanak legalább magyarul. (...) A volt harangozó után a volt diákot, Róka Mártont kerestem meg. Mindkettőjüket az említett Páter kergette el, mert nem tudták a templomi teendőket az „új módon” végezni. (...) Az értelmes diák az előbb elmondottakat mindenben megerősíti. Kértem, hogy gyűjtsön össze néhány jó énekes asszonyt vagy leányt és embert, akik nekem éneket énekeljenek. Megpróbálta, de senki sem mert vállalkozni attól való félelmében, hogy a Páter -kileli- [megtudja] s akkor a templomban nyilvánosan kipellengérezzi.”⁵²

Ám akad itt nemcsak egyéni, hanem kollektív „kipellengérezés” is, miként Kallós Zoltán az 1990-es évek fordulóján megírta: „Sokan nem tudják, de a lészpediek ki voltak átkozva. Hat hónapig be volt zárva a templom, pap nélkül imádkoztak, pap nélkül temettek, mert magyar papot kértek. A jasi püspök kijött személyesen és kiátkozta az egész falut.” És még egy apróság: „Klézsében most tiltották le a torban a magyar éneket és a magyar imádságot.”⁵³

Csoda-e, hogy ebben a „magyar szó elleni szent düh”-ben minden magyar néprajzi gyűjtő, akár romániai, akár magyarországi, aki a csángók közt megfordult, nem kívánatosan zavarta az utóbb homogenizálásnak nevezett erőszakos elrománosítási politikát. Valamennyiüknek voltak és vannak erre vonatkozó tapasztalatai és emlékei, de mentőként elég lesz néhány jelesebb példára hivatkoznom.

Kezdem a magyar állampolgárságú Veress Sándorral, a kiváló zeneszerzővel, muzikológussal és folkloristával, aki 1930-ban Bukarestből központi engedélyekkel indult csángóföldi gyűjtőútjára, hogy nemrégiben még a „megszépítő messzeség” ellenére is így emlékezzék vissza a klézsei csendőrpáncsnokra: „Bukarest a bakaör-mesternek ugyanis túl messze esett Klézsetől, és a román belügyminisztérium menle-

⁵¹ Nagyszebeni hír 1552. április 11-én: „Karácsonykor egy magyar ember azt hallotta, hogy a vajda az országban élő magyarokat -oláh hitre- akarja keresztelni: őrizteti a határokat s titkárát, aki nem akart áttérni – úgy hírlik – elfogatta.” *Benda Kálmán* (szerk.): *Moldvai csángó-magyar okmánytár 1467-1706. I. A Magyarságkutatás Könyvtára, I. Bp. 1989. 70.*

⁵² *Domokos Pál Péter: A moldvai magyarság. Harmadik bővített kiad. Kvár. 1941. 186.*

⁵³ *Kallós Zoltán: Gyűjtési élményeim Moldvában „Moldávnak szíp táiatind születem...”, 98. és 99.*

vele meg kis- és nagypecsétes igazolványai, amelyek egész Moldva területén szabad mozgásomat biztosították (volna), édeskevéssé hatással voltak a „Domnu șef-re. Ugyannyira, hogy állandóan tartanom kellett letartóztatásomtól. (Amit valószínűleg semlegesíthettem volna egy zsíros baksissal, de azt nem tartottam ildomosnak.) Ha az akkori klézsei római katolikus pap, Pater Martinaș, (...) egy kivételesen felvilágosult, művelt, Európát járt lelkipásztor nem vett volna védőszárnyai alá, akkor rosszabbul is végződhetett volna a zsandár velem szembeni hepciáskodása. De még így is arra kényszerültem, hogy kétszer is bemenjek Bákóba a megyei csendőrpáncsnokságra, újabb „hiteles” papírokért. Ilyen vonatkozásban a lokális hivatalos szervek magyarokkal szembeni ellenséges magatartása folytán egyre romlott a helyzet, és ez volt az oka, hogy a következő évben már le kellett mondanom a tervemről, hogy gyűjtőútamat megismételjem, ami pedig rendkívül fontos lett volna az anyag kiegészítése érdekében. Tapasztalataim alapján a később ott járt Balla Péter is helyeselte utólag eme elhatározásomat.”⁵⁴

Ez a megkülönböztetett vigyázat nemcsak a külföldi, hanem a hazai folkloristáknak is kijárt. Példaként Seres András – Szabó Csaba gyűjteményének fülszövegéből idézek, Szabó Csaba fogalmazásában: „Dugva dolgoztunk rajta. A hatóságok és a besúgók elől bujkálva gyűjtöttünk, a magnókazettákat és a kéziratokat évekig rejtgettük, nehogy illetéktelen kezekbe kerüljenek. Könyörtelenül elkobozták volna. 1988 augusztusában készen állt a munka. Leírhatatlan utakon és félelmek között került át a teljes anyag 1989 februárjában Szombathelyre. Most végre napvilágot láthat, hírt adva földrészünk legárvább etnikumának teremtő-megőrző erejéről.”

Többnyire méltánytalanul meg szoktunk feledkezi arról, hogy a gyűjtők hazatérte után – vagy már előbb – az adatközlőkre is sor kerül. Pozsony Ferenc monográfiájában többször szó esik Lőrinc Györgyné kálváriájának egyes stációjáról, itt elégedjünk meg az alábbi kis összefoglalással: „Otthonában rendszeresen házkutatást tartottak, összezedték és elvitték magyar nyelvű könyveit, folyóiratait, vallásos kiadványait. „Beépített” szomszédaival figyeltették minden mozgását, utazását, látogatóját. Többször „sikeresen” le is csaptak Klézseire látogató magyar barátaira. Ő ennek ellenére vállalta az állandó zaklatást, vallatást, s megszegyenítő pofonokat.”⁵⁵

Végül az eddigiek koronájaként hadd említsek még egy esetet, ezúttal nem a múltba merülő időkben, hanem napjainkban a demokratikus Romániából, miként 1995. április 28-án történt. Újsághír: „A Bákótól 20 kilométerre eső Klézse moldvai csángó faluban szombaton erőszakos úton akadályozták meg a Moldvai Csángómagyarok Szövetségének tervezett tanácskozását. A gyűlésre érkező Takács Csabát, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség ügyvezető elnökét, Kötő József alelnököt, valamint Márton Árpád képviselőt a falu határán egybegyűlt helybeliek kikergették a településről. Ugyanott a feldühödött (feldühített?) lakosok különben ittas csoportja felgyűjtotta a községbe hozott iskolakönyveket és magyar nyelvű publikációkat.” Folytatólag néhány szemelvény Kötő József nyilatkozatából: „Előzetes egyeztetések után – március végén lent jártunk Bákóban is, ahol 15 csángó közösségnek a képviselőivel találkoztunk – megállapodtunk egy Moldvai Csángómagyar Szövetség létrehozásában, amely minden csángómagyar településen megteremti majd saját fiókszervezetét, mi pedig mindent elkövetünk ennek támogatásáért. A tisztújító közgyűlésnek, amelyen valamennyi csángó település küldöttének a jelenlétében kellett volna megválasztani a szervezet legitim vezetőségét, Klézsen kellett volna lebonyolódnia április 29-én. Ami az előzményeket illeti, szerda reggel a parlamentben elhangzott egy interpelláció egy román nemzeti egységpárti képviselő részéről, aki szerint az RMDSZ erőszakos magya-

⁵⁴ Veres Sándor: Moldvai gyűjtés. (Magyar Népköltési Gyűjtemény, XVI.) Bp. 1989. 7-8.

⁵⁵ Pozsony Ferenc: i.m. 7.

rosítást végez Moldvában, és, mint utólag megtudtuk, fővárosi lapokban is megjelent néhány uszító cikk. A helyi [bákói] lap is különkiadásban foglalkozott a csángókérdéssel (főlöszleges részletezni, milyen megközelítésben). (...) Mikor azonban odaértünk, alapos rendőrségi igazoltatás után, körülbelül 30 fős, jelszavas táblákkal (miszerint ők románok és románul kívánnak tanulni) felszerelt és alaposan leitatott csöcselékből álló csoport verődött össze. (A «felszerelésből» különben világosan kiderült, hogy itt korántsem «spontán» tiltakozásról van szó, ahogy ezt közvetítették.) A Moldvai Csángómagyarok Szövetségének elnökét, Eröss Pétert pedig amolyan «túszként» ki sem engedték a pékségből. A csoport, amely mindenféle karhatalmi beavatkozás nélkül vonult fel ellenünk, a szervezők mikrobuszát kitoloncolta a faluból. A rendőrök zsebre dugott kézzel nézték mindezt végig. (...) A rendőrség végül is csak akkor szánta rá magát valamilyen közbelépésre, amiután egy klézsei férfi megráncigálta galléromat, majd egy részeg csángó asszony egy kapával fejbe akart verni. Később az alprefektus kitelefonált, hogy a rendőrök gondoskodjanak arról, hogy Eröss Péter elhagyhassa a pékséget. (...) Mint a román televízió stábjának kérdésére is elmondtam (akik «nagylelkűen» kerek 25 másodpercet adtak erre), az alkotmány értelmében végül is mindenki olyan nemzetiségűnek vallja magát, amilyennek tartja magát. Mi nem erőszakoskodni jöttünk, hanem azért, hogy lehetővé tegyük, hogy azok, akik meg akarják őrizni magyarságukat, szabadon szerveződhessenek.⁵⁶

Szíves elnézést kérek, hogy egy szigorúan tudományosnak szánt népköltészeti dolgozatba a XX. század végi könyvégetésig fajuló dühödött nacionalizmust keverek, de annak, hogy a csángómagyar folklórt gyűjthessük és kutathassuk, két elengedhetetlen feltétele van. Az egyik az, hogy saját országunkban, Moldvában szabadon és biztonságosan mozoghassunk. A másik az, hogy éljenek ott csángómagyarok, akiknek a folklóráját gyűjthessük és tanulmányozhassuk. Ha azonban egy klézsei magyar összejövetel ellen nemcsak helybeli lakosok vonulnak fel kézbellekkel és románságukat hangsúlyozó jelszavas táblákkal, hanem az előzetesen megszervezett tiltakozás a megyei sajtótól az országos fővárosi sajtón át a tévéig meg a parlamentig terjed, akkor tovább folytatódik a csángómagyar nyelvszigetnek az a lemorzsolódása, illetőleg erőszakos lemorzsolása, amely évszázadok óta tart, egyre erősödik és egyszer teljesen befejeződik.

Ezekután a folklórisztikai tanulságokat nem nehéz összefoglalni. *Az archaikus magyar nyelvű újévköszöntés, a hejgetés legalább egy évszázaddal ezelőtt megszűnt.* Mivel nem szerényen és csendben a családban, hanem az egész falu nagy nyilvánossága előtt folyt, csak a magyar nyelvhasználat elleni felső – egyházi és állami – nyomással magyarázható egy ilyen szívós műfaj úgyszólván nyomtalan eltűnése. Helyébe, mivel újévköszöntés nélkül a maga módján a föld egyetlen népe sem élhet, kézenfekvő volt a román nyelvű urálást átvenni. Részben vagy egészben (?) magyarul, mai ismereteink szerint, kizárólag Lujzikalagorban uráltak/urálnak, de a kutatások nem tisztázták, hogy valaha mindenik faluban magyarul uráltak-e, vagy már a műfajcsere során mindössze Lujzikalagorban volt annyi szellemi alkotóerő, amely egy román népszokást képes volt megmagyarítani. Egy bizonyos: a magyar urálás egyetlen és utolsó lujzikalagori kis szigete is előbb vagy utóbb törvénytelenül alámerül a román urálás tengerében.

És akkor mi következik? Fönnebb a klézsei Lőrinc Györgynétől idéztem néhány szót, most idézem a folytatását is: „Nem mondták [az urálást] magyarul, románul mondták. De azért mindenki magyarul beszélgetett.”⁵⁷ Nos, a román urálás után már csak ez a „magyar beszélgetés” maradt, de az elrománosodott, sőt öntudatos románná

⁵⁶ Székely Krisztina: Klézsei részegek RMDSZ-küldötteket bántalmaztak. Szabadság, (1995. május 3.), 84. sz. 1., 4.

⁵⁷ Pozsony Ferenc: i.m. 239.

vált csángók sokasága igazolja, hogy nemcsak a magyar nyelvű hejgetés és urálás szűnt meg, hanem a felgyorsult időben a magyar anyanyelv is felgyorsult fogyatkozásban van – hacsak nem történik valami csoda, márpedig csodák nincsenek.

E baljós távlat ellenére én élethivatásomhoz híven, a néprajz-doktori eskü szerint a tudomány szolgálatában, minden hivatásos és önkéntes folkloristát gyűjtésre buzdítok, ezúttal egyetemi tanítványom és barátom, a költő Kányádi Sándor *Noé bárkája felé* című versének alábbi soraival: „Be kell hordanunk, hajtánunk mindent,/ a szavakat is. Egyetlen szó,/ egy tájszó se maradjon kint./ Semmi sem fölösleges.”⁵⁸

Faragó József

Mikszáth Kiadó Mikszáth Kiadó Mikszáth Kiadó Mikszáth Kiadó Mikszáth Kiadó

A Mikszáth Kiadó elhatározott szándéka, hogy tekintettel az 1997-es Mikszáth évre, reprezentatív határidőnaplót jelentet meg.

A határidőnapló igényes kivitelben készül: műnyomó papíron, műbőr kötésben, varrva, nyomott előzékkel, az író szellemiségét idéző gondolatokkal és képekkel, B/3-as falinaptár melléklettel, mely tartalmazza az 1997 év Mikszáth ünnep eseményeit. A naptárban közöljük az egyébként szokásos információkat is. Terveink szerint a naptárt 1996. december első hetében jelentetjük meg.

A Kiadótól közvetlenül megrendelt naptár ára 784.- Ft (Áfával). Magyarország területére a postázás költségét a Kiadó vállalja.

A naptár lehet ajándék barátainak, kollégáinak. Az igényeket 1996. október 20-ig kérjük megküldeni, a megrendeléseket a beérkezés sorrendjében teljesítjük!

Címünk: 2658 Horpács, Mikszáth Kálmán u. 1.

Megrendelőlap

Megrendelem a „Mikszáth-os határidőnaplót” á 784.- Ft áron példányban.

Név:

Cím:

Telefon:

Ügyintéző neve:

.....

.....

dátum

aláírás

⁵⁸ Elhangzott 1996. február 19-én, Budapesten, a Lakatos Demeter Egyesület közgyűlésén. (Szerk.)